

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 362

Zmiany prawodawstwa gospodarczego w okresie transformacji ustrojowej w Polsce

Redaktorzy naukow
Tadeusz Kocowski
Katarzyna Marak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Joanna Szynal
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja współfinansowana z budżetu województwa dolnośląskiego

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-450-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Dorota Ambrożuk: Kształtowanie się europejskiego prawa przewozu osób	11
Jan Byrski, Monika Szaraniec: Zmiany w prawie bankowym i ubezpieczeniowym w zakresie pośrednictwa finansowego w okresie transformacji ustrojowej. Część 1: Prawo bankowe	25
Jan Byrski, Monika Szaraniec: Zmiany w prawie bankowym i ubezpieczeniowym w zakresie pośrednictwa finansowego w okresie transformacji ustrojowej. Część 2: Prawo ubezpieczeniowe	36
Monika Chlipała: Promesa w koncesjonowanej działalności gospodarczej ..	49
Marzena Czarnecka: Sposoby zawierania umów z konsumentami w prawie energetycznym od dnia jego powstania do dnia dzisiejszego.....	60
Daniel Dąbrowski: Potrzeba zmian w krajowym prawie przewozowym	70
Joanna Dominowska: Prowadzenie działalności gospodarczej przez organizacje pozarządowe 1989-2014.....	82
Wojciech Fill: Transformacja podatkowych regulacji prawa holdingowego w Polsce	95
Jan Gola: Regulacje antykorupcyjne publicznego prawa gospodarczego a ubieganie się o pozwolenia administracyjne na wykonywanie działalności gospodarczej	109
Jerzy Gospodarek, Katarzyna Marak: Zakres wolności gospodarczej w polskim hotelarstwie w minionym ćwierćwieczu (1989-2014). Część I: Liberalizm gospodarczy w hotelarstwie lat dziewięćdziesiątych XX wieku.....	121
Jerzy Gospodarek, Katarzyna Marak: Zakres wolności gospodarczej w polskim hotelarstwie w minionym ćwierćwieczu (1989-2014). Część II: Świadczenie usług hotelarskich jako wolna działalność gospodarcza na gruncie ustawy o usługach turystycznych z 1997 roku	131
Krzysztof Horubski: Ochrona interesów pracowników w systemie zamówień publicznych – wybrane zagadnienia	146
Janusz Kaspryszyn: Ważne przyczyny wyłączenia wspólnika ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	160
Aneta Kaźmierczyk, Kinga Michałowska: Ewolucja prawa własności w okresie transformacji gospodarczych przełomu XX i XXI wieku.....	182
Tadeusz Kocowski: Komerccjalizacja przedsiębiorstw państwowych a właścicielskie uprawnienia nadzorcze administracji publicznej.....	196
Piotr Kukuryk: Ewolucja pojęcia „konsument” w polskim prawie cywilnym.	211

Michał Kuźnik: Zakres kognicji sądu upadłościowego w przedmiocie za- twierdzenia układu w postępowaniu upadłościowym	227
Jacek Lachner: Problematyka zmian umowy w związku z nadzwyczajną zmianą okoliczności.....	240
Jolanta Loranc-Borkowska: Nowa regulacja rękojmi za wady rzeczy sprze- danej – uwagi ogólne	251
Aleksandra Lubicz-Posochowska: Podmioty odpowiedzialne za czyn nie- uczciwej konkurencji – wprowadzanie w błąd oznaczeniem przedsięwzię- stwa	264
Małgorzata Mędrala: Ochrona małych pracodawców a transformacja ustro- jowa w Polsce – wybrane zagadnienia	274
Ambroży Mituś: Sekurytyzacja i jej uregulowanie w przepisach prawa kra- jowego – zarys problematyki.....	286
Aleksandra Nowak-Gruca: Środki ochrony praw własności przemysłowej w okresie transformacji ustrojowej (zagadnienia materialnoprawne).....	300
Aldona Piotrowska: Zmiany ustawodawstwa gospodarczego regulującego zawód pośrednika w obrocie nieruchomościami	315
Katarzyna Poroś: Prokura oddziałowa	330
Agnieszka Sobiech: Podmiotowość podatkowa spółek osobowych na prze- strzeni ostatnich 25 lat	342
Tomasz M. Szczurowski: Opcje na prawa udziałowe w procesach inwestycji w spółki niepubliczne	357
Ryszard Szostak: Rozpoznawanie sporów przedumownych z zakresu zamó- wień publicznych po reaktywowaniu mechanizmów rynkowych	370
Andrzej Śmieja: W sprawie funkcji realizowanych przez karę umowną	387
Krzysztof Wesolowski: Konsekwencje sposobu unormowania ochrony pasa- żerów w prawie Unii Europejskiej	399
Magdalena Wilejczyk: Przemiany polskiego prawa firmowego. Wokół (nie)zbywalności firmy	413
Bartosz Ziemblicki: Współpraca Polski z międzynarodowymi organizacjami gospodarczymi w okresie transformacji ustrojowej	424

Summaries

Dorota Ambrożuk: Shaping the European law concerning the carriage of passengers	23
Jan Byrski, Monika Szaraniec: Changes in banking and insurance law in the range of financial intermediation during the period of political transforma- tion. Part 1 – Banking law	35
Jan Byrski, Monika Szaraniec: Changes in banking and insurance law in the range of financial intermediation during the period of political transforma- tion. Part 2 – Insurance law	48

Monika Chlipała: A promise in licensed economic activity.....	59
Marzena Czarnecka: Ways of concluding contracts with customers in energy law from the date of its establishment till nowadays.....	69
Daniel Dąbrowski: The need for change in the domestic transport law	81
Joanna Dominowska: Non-governmental organizations business activity 1989-2014	94
Wojciech Fill: Transformation of tax adjustment of holding law in Poland....	108
Jan Gola: Anti-corruption regulations of the public economic law and applying for administrative permission to conduct business activity	120
Jerzy Gospodarek, Katarzyna Marak: The scope of economic freedom in Polish hospitality in the last twenty five years (1989-2014). Part 1: Economic liberalism in hospitality in the 1990s.....	130
Jerzy Gospodarek, Katarzyna Marak: The scope of economic freedom in Polish hospitality in the last twenty five years (1989-2014). Part 2: Providing hotel services as a free economic activity based on the 1997 tourist services act.....	145
Krzysztof Horubski: Protection of the interests of workers in the public procurement system – selected issues.....	159
Janusz Kaspryszyn: Important causes of the exclusion of a shareholder from limited liability company	181
Aneta Kaźmierczyk, Kinga Michałowska: The evolution of ownership during the economic transformation of the turn of XX th and XXI st century ...	195
Tadeusz Kocowski: Commercialization of state companies vs. ownership supervision rights of public administration.....	210
Piotr Kukuryk: Evolution of the notion of ”consumer” in the Polish Civil Law	226
Michał Kuźnik: Scope of cognition of the bankruptcy court’s approval of the arrangement in bankruptcy proceedings.....	239
Jacek Lachner: Problem of contract changes in connection with the exceptional change of circumstances	250
Jolanta Loranc-Borkowska: New regulation of the warranty for defects of a sold thing – general comments	263
Aleksandra Lubicz-Posochowska: Entities responsible for an act of unfair competition – misleading indication of the company.....	273
Małgorzata Mędrala: Protection of small employers vs. political transformation in Poland – selected problems	285
Ambroży Mituś: Securitization and regulations pertaining to it in the national legal provisions – outline of the issue.....	299
Aleksandra Nowak-Gruca: Protection measures of industrial property rights in the times of political transformation (substantive issues)	314
Aldona Piotrowska: Changes in the legislation governing the profession of the real estate agent.....	329

Katarzyna Poroś: Branch commercial proxy	341
Agnieszka Sobiech: Tax subjectivity of partnerships in the last 25 years.....	356
Tomasz M. Szczurowski: Options on share-related rights in the processes of private equity investments	369
Ryszard Szostak: Recognizing pre-contractual disputes in public procurement after the reactivation of market mechanisms	386
Andrzej Śmieja: Functions of stipulated penalty	398
Krzysztof Wesołowski: The consequences of the method of protection of passengers in the European Union law	412
Magdalena Wilejczyk: Transformations of the Polish corporate law. Around the (non)transferability of the entrepreneur's name	423
Bartosz Ziemblicki: Cooperation of Poland with international economic organizations during the period of political transformation.....	432

Magdalena Wilejczyk

Uniwersytet Wrocławski

PRZEMIANY POLSKIEGO PRAWA FIRMOWEGO. WOKÓŁ (NIE)ZBYWALNOŚCI FIRMY

Streszczenie: W artykule omówiono problemy związane z prawidłową regulacją prawa firmowego. Przegląd obowiązujących w tym zakresie w Polsce unormowań prowadzi do wniosku o trafności regulacji zawartej w kodeksie handlowym, na gruncie którego firma była dobrem zbywalnym. Krytykę budzi zatem obowiązujące unormowanie zawarte w kodeksie cywilnym, wykluczające zbycie firmy, natomiast z aprobatą należy przyjąć rozwiązanie zawarte w projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego powracające do idei zbywalności firmy. Uważam bowiem, że firma nie jest dobrem osobistym, lecz dobrem majątkowym, mającym konkretną wartość ekonomiczną i stanowiącą zazwyczaj istotny składnik majątku przedsiębiorcy.

Słowa kluczowe: firma, przedsiębiorstwo, przedsiębiorca.

DOI: 10.15611/pn.2014.362.31

1. Wstęp

Firmę należy zaliczyć do szeroko rozumianej i dość płynnej w swych granicach kategorii oznaczeń związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą. Tradycja jej prawnej regulacji sięga średniowiecza. Spośród unormowań polskich najdłużej obowiązywało i najbogatszą literaturą obrosło to, które zawarte było w kodeksie handlowym. Urzeczywistnione w nim zasady prawa firmowego, w tym zwłaszcza problem zbywalności firmy, zostaną niżej dokładniej przedstawione – z jednej strony dlatego, że regulacja ta obowiązywała, jak na warunki polskie, wyjątkowo długo (a mianowicie w latach 1934-2003), z drugiej zaś z tej przyczyny, że obecna w nim idea zbywalności firmy, wykluczona przez obowiązujące *de lege lata* unormowanie firmy, powróciła w przygotowanym w 2009 roku przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego.

2. Zbywalność firmy wraz z przedsiębiorstwem według kodeksu handlowego

Przedwojenni komentatorzy kodeksu handlowego wychodzili z założenia, że firma stanowi oznaczenie zarówno podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą, zwanego wówczas „kupcem”, jak i prowadzonego przez ten podmiot przedsiębiorstwa¹. W konsekwencji żadnych zastrzeżeń nie budziło zawarte w art. 34 k.h. postanowienie, w myśl którego firma nie może być zbyta bez przedsiębiorstwa, z którego *a contrario* wyciągano wniosek, że zbycie firmy wraz z przedsiębiorstwem jest bez żadnych przeszkód dopuszczalne. Rozwiązanie polegające na możliwości zbycia firmy tłumaczono tym, że prawo do firmy, stanowiąc oczywistą wartość w majątku kupca, ma charakter majątkowy² i dlatego, tak jak zdecydowana większość praw majątkowych, powinno być zbywalne. Jedynie M. Allerhand uznawał firmę za przedmiot prawa o charakterze osobistym, mocniej akcentując związek firmy z osobą kupca niż z prowadzonym przez niego przedsiębiorstwem³. Stanowisko tego autora nie było jednak konsekwentne z tego już choćby powodu, że autor ten twierdził jednocześnie, iż jeśli kupiec prowadzi kilka samodzielnych przedsiębiorstw w znaczeniu przedmiotowym, to może dla każdego z nich używać odmiennej firmy⁴; z twierdzenia tego wynika bowiem wniosek zupełnie przeciwny do głównej tezy M. Allerhanda, a mianowicie iż firma stanowi raczej oznaczenie przedsiębiorstwa niż samego kupca (skoro ten ostatni może mieć kilka firm), a więc nie może mieć charakteru czysto osobistego.

Wspomnianą koncepcję firmy jako przedmiotu zbywalnego prawa o charakterze majątkowym potwierdzały dwa inne postanowienia kodeksu handlowego. Art. 40 § 1 pkt 1 k.h. *expressis verbis* wymieniał firmę jako składnik przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, a w konsekwencji art. 33 § 1 k.h. pozwalał nabywcy przedsiębiorstwa na jego prowadzenie pod dotychczasową firmą pod warunkiem uzyskania na to zgody zbywcy lub jego spadkobierców oraz pod warunkiem umieszczenia w firmie dodatku wskazującego na osobę nabywcy. W literaturze przedwojennej treść art. 33 § 1 k.h. trafnie interpretowana była jako wyraz kompromisu między zasadą ciągłości i zasadą prawdziwości firmy⁵. Przypomnijmy, że pierwsza z tych zasad pozwala zachować firmę mimo pewnych zmian organizacyjnych dotyczących przedsiębiorcy (tutaj – mimo zbycia przedsiębiorstwa); ta druga zaś wymaga, by firma odzwierciedlała rzeczywiste stosunki prawne i faktyczne, a przynajmniej, by nie była z nimi sprzeczna (tutaj – by wskazywała nowego właściciela przedsiębiorstwa).

¹ Por. zwłaszcza J. Namitkiewicz, *Firma. Studium z zakresu teorii i praktyki prawa handlowego*, Warszawa 1917, s. 176 i nast.; tenże, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1934, s. 50.

² Tak wyraźnie np. S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946, s. 68.

³ M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 66.

⁴ Tamże, s. 49.

⁵ Zob. J. Namitkiewicz, *Kodeks handlowy. Komentarz...*, s. 58-59.

W każdym razie zaliczenie firmy do składników przedsiębiorstwa oraz możliwość kontynuowania firmy przez nabywcę jednoznacznie świadczą o tym, że przepisy kodeksu handlowego były oparte na założeniu, iż firma jest tego rodzaju dobrem prawnym, które jest wykorzystywane w obrocie handlowym jako nośnik renomy, stanowi więc poważny aktyw w majątku każdego podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą, a jako taka musi być dobrem zbywalnym.

Wyjątek dotyczył jedynie sprzedaży samej firmy bez przedsiębiorstwa, którą – jak wspomniano wyżej – art. 34 k.h. wyraźnie uznawał za niedopuszczalną. Jako uzasadnienie tego zakazu powszechnie wskazywano okoliczność, iż zbycie samej firmy bez przedsiębiorstwa zawsze naraża klientów na wprowadzenie w błąd lub nawet może mieć wprost cele oszukańcze⁶, gdyż nabywca samej firmy wykorzystywałby ją wówczas do oznaczenia zupełnie odmiennej działalności gospodarczej, prowadzonej na bazie całkiem odmiennego kompleksu majątkowego i przez całkowicie inną osobę.

Przedstawiona wyżej, a zrealizowana w przepisach kodeksu handlowego koncepcja firmy była akceptowana także w późniejszym okresie obowiązywania tego aktu prawnego, a więc zarówno w czasie, gdy same instytucje prawa handlowego zostały znacznie zmarginalizowane (do 1989 roku), jak i później, gdy odżyły w okresie transformacji ustrojowej. Z tego pierwszego okresu pochodzą np. wypowiedzi S. Grzybowskiego i M. Poźniak-Niedzielskiej, którzy także wyraźnie opowiadali się za majątkowym charakterem prawa do firmy, a w konsekwencji za jego zbywalnością. S. Grzybowski – nie od rzeczy będzie tu przypomnieć, że jeden z największych polskich autorytetów w dziedzinie ochrony dóbr osobistych – wyraźnie stwierdzał, że nie można mówić o prawie do firmy jako o podmiotowym prawie osobistym, gdyż ochrona firmy jest w istocie ochroną interesów majątkowych⁷. M. Poźniak-Niedzielska natomiast, badając szerszy problem nazw osób prawnych, wyraziła pogląd, iż zauważalne już w tamtych czasach zjawisko merkantylizacji dóbr osobistych powoduje, że nazwa osoby prawnej, a zwłaszcza firma, komercjalizuje się tak dalece, że przestaje być tylko dobrem osobistym⁸. Pogląd tej drugiej autorki był więc nieco bardziej umiarkowany w porównaniu ze stanowiskiem S. Grzybowskiego, który całkowicie odmówił firmie charakteru dobra osobistego.

3. Niezbywalność firmy według kodeksu cywilnego

Istotne zmiany w uregulowaniu firmy nastąpiły w naszym kraju wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 14 lutego 2003 roku nowelizującej niektóre przepisy kodeksu

⁶ Por. J. Namitkiewicz, *Firma...*, s. 122.

⁷ S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 92; tenże, [w:] *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. 2, Wrocław 1976, s. 849.

⁸ M. Poźniak-Niedzielska, *Nazwa osoby prawnej jako przedmiot ochrony prawa cywilnego*, [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga ku czci Profesora Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985, s. 298.

cywilnego⁹. Ustawa ta uchyliła obowiązujące do tej pory przepisy o firmie zawarte w utrzymanych w mocy przepisach kodeksu handlowego, wprowadzając jednocześnie nowe uregulowanie prawa firmowego bezpośrednio do kodeksu cywilnego (art. 43²-43¹⁰). Nie jest zadaniem niniejszego artykułu prześledzenie wszystkich zmian wynikających z tej nowej regulacji, lecz wskazanie najważniejszych, w tym zwłaszcza tych, które wiążą się z zagadnieniem zbywalności firmy.

W pierwszej kolejności należy zatem dostrzec, że główną ideą nowych przepisów jest wyraźne odróżnienie z jednej strony oznaczeń indywidualizujących przedsiębiorcę oraz z drugiej strony – oznaczeń identyfikujących prowadzone przez przedsiębiorcę przedsiębiorstwo. Oznaczeniem czysto podmiotowym ma być zatem *de lege lata* firma; oznaczeniem przedmiotowym – nazwa przedsiębiorstwa. Ta pierwsza według obowiązujących przepisów nie jest już składnikiem przedsiębiorstwa i z mocy art. 43⁹ § 1 k.c. jest niezbywalna; to drugie, jak wynika ze znowelizowanego jednocześnie art. 55¹ pkt 1 k.c., wchodzi w skład zorganizowanego zespołu składników niematerialnych i materialnych, na bazie którego przedsiębiorca prowadzi działalność gospodarczą, i może być przez podmiot przedsiębiorstwa zbyte. Wszystkie wymienione zmiany oznaczają zerwanie z dotychczasową koncepcją firmy zawartą w omówionych wyżej przepisach kodeksu handlowego, na gruncie których firma była oznaczeniem podmiotowo-przedmiotowym, pozostającym w dyspozycji przedsiębiorcy w tym sensie, że mogącym być przez niego zbytym.

4. Firma jako dobro niematerialne o charakterze majątkowym

Wprowadzone zmiany dały wielu autorom asumpt do twierdzenia, że *de lege lata* firma, ze względu na swoją niezbywalność oraz podobieństwo do imienia i nazwiska osoby fizycznej, jest dobrem osobistym przedsiębiorcy¹⁰. Już w tym miejscu chciałabym jednak zaznaczyć, że nie zgadzam się z tą kwalifikacją, ponieważ jeśli nawet takie były zamiary ustawodawcy wprowadzającego analizowane tu przepisy, to jednocześnie należy, moim zdaniem, przyjąć, że nie jest on w stanie za pomocą aktów prawnych przekreślić pewnych realiów gospodarczych i społecznych. Rzeczywistość zaś wskazuje na to, że firma jest dla każdego przedsiębiorcy przede wszystkim dobrem o charakterze majątkowym, dobrem mającym określoną ekonomiczną wartość. Wartość ta ujawnia się po pierwsze wówczas, gdy przedsiębiorca chce sprzedać przedsiębiorstwo lub jego składniki innemu podmiotowi, ponieważ wtedy właśnie zdaje sobie sprawę z tego, jaką ogromną wagę ma to, czy udostępni swoje oznaczenia (firmę, nazwę, logo, znaki towarowe) nabywcy, czy też nie. Po

⁹ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, Dz.U. nr 49, poz. 408.

¹⁰ Tak zwłaszcza E. Gniewek, [w:] *KC. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2013, s. 109-110; W. Popiołek, [w:] *KC. Komentarz do artykułów 1-449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011, s. 245; J. Frąckowiak, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2012, s. 1195; M. Załucki, *Nowe uregulowanie firmy w prawie polskim (zagadnienia wybrane)*, „Rejent” 2004, nr 1, s. 85; P. Zaporowski, *Firma jako dobro osobiste przedsiębiorcy*, „Rejent” 2005, nr 12, s. 118.

drugie majątkowy wymiar firmy ujawnia się wtedy, gdy prawo do firmy zostaje naruszone czyimikolwiek działaniami. Także wtedy okazuje się bowiem, że konsekwencje takich naruszeń mają charakter *stricte* majątkowy, polegają zaś najczęściej na bezprawnym korzystaniu z cudzej renomy (klienteli) albo wyrządzeniu w tym zakresie szkody; mówienie w tym kontekście o „cierpieniach” lub „naruszonej sferze uczuć” przedsiębiorcy nie brzmi zbyt poważnie.

Wydaje się zatem, że więcej racji mają ci autorzy, którzy twierdzą, że prawo do firmy ma na gruncie obowiązujących przepisów kodeksu cywilnego charakter mieszany, osobisto-majątkowy, najczęściej akcentując przy tym przewagę w jego obrębie elementów majątkowych¹¹. Problem polega jednak na tym, że w polskim systemie praw na dobrach niematerialnych przyjęto koncepcję dualistyczną, polegającą na tym, że pewne dobra niematerialne mogą być przedmiotem dwóch rodzajów praw: osobistych i majątkowych, odrzucono natomiast koncepcję monistyczną, która zakłada, że istnieje jedno prawo do danego dobra niematerialnego o mieszanym czy też podwójnym charakterze¹². W tym kontekście zwolennicy tego „mieszanego” ujęcia firmy powinni już raczej twierdzić, że firma – podobnie jak utwór albo wynalazek – stanowi jednocześnie przedmiot dwóch rodzajów praw: osobistych i majątkowych.

Osobiście sędzę jednak, że to podwójne ujęcie jest niepotrzebne, a najbardziej trafnie istotę firmy oddaje pogląd, w myśl którego firma stanowi dobro niematerialne o charakterze czysto majątkowym oraz że w konsekwencji także prawo do firmy jest prawem typowo majątkowym¹³. Poglądowi temu nie stoi na przeszkodzie zadekretowana przez ustawodawcę niezbywalność firmy, ponieważ na terenie prawa cywilnego można wskazać przykłady także innych niezbywalnych praw podmiotowych o charakterze majątkowym (użytkowanie, służebność osobista, prawo pierwokupu). Niezbywalność firmy nie może być więc traktowana jako argument przesądzający o osobistym charakterze tego dobra.

Nie uważam także za w pełni adekwatne porównywanie funkcji, jaką w odniesieniu do przedsiębiorcy pełni firma, do roli, jaką w stosunku do osoby fizycznej odgrywa imię i nazwisko. Z pozoru jest to zestawienie trafne, gdyż przyjmuje się zazwyczaj, że obie te kategorie służą identyfikacji podmiotów w obrocie prawnym. O ile jednak kwalifikacja nazwiska jako niemajątkowego dobra integralnie powiązanego z daną osobą fizyczną nie budzi wątpliwości, o tyle identyczne stwierdzenia

¹¹ Tak np. J. Sitko, *Firma i jej ochrona*, Warszawa 2009, s. 216; J. Szwaja, I.B. Mika, [w:] *System prawa handlowego*, t. 1, Warszawa 2009, s. 854; M. Pazdan, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2012, s. 1244; Ł. Żelechowski, [w:] *KC. Komentarz*, t. 1, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 478.

¹² Por. w tej sprawie ustalenia A. Kopffa, *Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej nr 5, Kraków 1975, s. 16 i nast.

¹³ Tak wyraźnie M. Kępiński, *Firma w przepisach kodeksu cywilnego*, [w:] *Czterdzieści lat kodeksu cywilnego. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów w Rzeszowie*, red. M. Sawczuk, Kraków 2006, s. 163; tenże, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 15, Warszawa 2014, s. 190-191.

odnoszone do firmy nie są już takie oczywiste. Należy bowiem dostrzec, że związek firmy oraz przedsiębiorcy jest o wiele luźniejszy aniżeli związek nazwiska i osoby fizycznej. Przedsiębiorca, zwłaszcza niebędący osobą fizyczną, może bowiem w każdej chwili zmienić brzmienie swojej firmy na dowolne inne (z poszanowaniem istniejących już praw do firmy przysługujących innym przedsiębiorcom), natomiast osoba fizyczna zmienić nazwiska we własnym zakresie w ogóle nie może, gdyż jest do tego potrzebna decyzja administracyjna, która może być ponadto wydana tylko przy spełnieniu dość surowej przesłanki „ważnych powodów” uzasadniających zmianę nazwiska (art. 4 ust. 1 ustawy o zmianie imienia i nazwiska¹⁴). Co więcej, wbrew formalnemu zakazowi zbycia firmy dwaj przedsiębiorcy mogą się umówić co do zamiany swoich firm (pierwszy wyrejestruje swoją, którą przejmie drugi – i odwrotnie) lub po prostu co do przeniesienia firmy (pierwszy przedsiębiorca zmienia brzmienie firmy i wyrejestrowuje firmę dotychczasową, którą jako swoje nowe oznaczenie przejmie i zgłosi do rejestru przedsiębiorca drugi). Żaden z wymienionych zabiegów nie może być natomiast zastosowany w odniesieniu do nazwisk osób fizycznych, co potwierdza postawioną tezę o powierzchownym jedynie podobieństwie nazwiska oraz firmy. O ile bowiem w odniesieniu do nazwiska, stosownie do wspomnianej regulacji, mówi się w doktrynie o zasadzie stabilizacji¹⁵, o tyle w odniesieniu do firmy nie istnieją przepisy prawne, które by dawały podstawę do przyjmowania istnienia takiej zasady.

Oprócz majątkowego charakteru oraz wcale nieintegralnego związku firmy z przedsiębiorcą kolejnym argumentem wskazującym na to, że firma nie może być uznawana za dobro osobiste, jest katalog środków prawnych przysługujących w razie naruszenia praw do firmy (art. 43¹⁰ k.c.). Należy bowiem dostrzec, że w katalogu tym roszczenia o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę nie ma (co jest zresztą rozwiązaniem trafnym), natomiast na czoło wysuwają się roszczenia o naprawienie szkody i o wydanie bezprawnie uzyskanych korzyści. Jednocześnie znajdujące się w tym katalogu roszczenia o zaniechanie i o usunięcie skutków naruszenia praw do firmy nie są wcale, jak się czasem w literaturze sugeruje, charakterystyczne dla ochrony dóbr osobistych, lecz są typowe dla ochrony wszystkich praw podmiotowych o charakterze bezwzględnym, a więc również praw rzeczowych i majątkowych praw na dobrach niematerialnych.

Wszystkie podniesione argumenty wskazują na to, że ujmowanie firmy jako dobra o charakterze osobistym jest nieadekwatne zarówno z punktu widzenia szerszego ujęcia teoretycznego, jak i ze względu na kształt obowiązujących w tym zakresie przepisów prawnych. Jeszcze raz trzeba tu podkreślić, że fakt niezbywalności praw do firmy jest w tym zakresie argumentem mylącym, a ponadto – i teraz przechodzę

¹⁴ Ustawa z dnia 17 października 2008 r. o zmianie imienia i nazwiska, Dz.U. nr 220, poz. 1414 z późn. zm.

¹⁵ Por. P. Ruczkowski, *Ustawa o zmianie imienia i nazwiska*, Warszawa 2010, s. 37; A. Czajkowska, *Zmiana imienia i nazwiska. Geneza, komentarz, orzecznictwo, wzory decyzji*, Warszawa 2012, s. 54.

do przedstawienia tej właśnie kwestii – stanowi rozwiązanie niewłaściwe i nie do końca chyba przemyślane; było ono zresztą w literaturze krytykowane jeszcze na etapie prac ustawodawczych¹⁶.

5. Problemy praktyczne związane ze stosowaniem obowiązującej regulacji

Przypomnijmy, że zgodnie z art. 43⁹ § 1 k.c. firma nie może być zbyta, jednak w myśl art. 43⁹ § 2 k.c. przedsiębiorca może upoważnić innego przedsiębiorcę do korzystania ze swej firmy, jeżeli nie wprowadza to w błąd. Uważna lektura tych postanowień prowadzi niestety do konstatacji, że stanowiąc tego rodzaju rozwiązania, ustawodawca polski nie kierował się jakąś jedną spójną koncepcją. Nie bez racji zatem U. Promińska stwierdza, że treść obu przytoczonych przepisów zestawionych łącznie „musi wprawiać prawników w zakłopotanie”¹⁷. Z jednej bowiem strony ustawodawca kierował się zapewne myślą o firmie jako wzorowanym na nazwisku oznaczeniu przedsiębiorcy, z drugiej zaś nie odrzucił całkowicie potrzeb praktyki, dopuszczając zawieranie umów upoważniających do korzystania z cudzej firmy; ogólnie powstała jednak co najmniej dysharmonia. Rozbieżne opinie kwestia niezbywalności firmy wywołuje też w literaturze, choć przewagę zdają się mieć mimo wszystko głosy aprobatywne, wskazujące co najwyżej na trudności praktyczne związane z funkcjonowaniem obowiązującej regulacji.

Najogólniej biorąc, trudności te polegają na tym, że ustawodawca oczekuje od przedsiębiorców, ażeby posługiwali się odmiennego rodzaju oznaczeniami dla wskazania na siebie jako podmiotu prowadzonej działalności gospodarczej, oraz dla oznaczenia prowadzonych przez siebie przedsiębiorstw. Jest to jednak wymaganie, które można zrealizować tylko w teorii, ponieważ w praktyce funkcje pełnione przez poszczególne oznaczenia związane z prowadzoną działalnością gospodarczą zazwyczaj się na siebie nakładają, a różnice między poszczególnymi oznaczeniami zacierają. Dotyczy to nie tylko firmy i nazwy przedsiębiorstwa, ale także znaków towarowych, które mogą być tzw. znakami firmowymi, oraz innych mniej sformalizowanych oznaczeń¹⁸.

¹⁶ Por. np. moją wypowiedź zawartą w artykule *Przedsiębiorstwo w świetle projektu nowelizacji kodeksu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 6, s. 32.

¹⁷ U. Promińska, *Kilka uwag na temat regulacji firmy w przepisach kodeksu cywilnego i w projekcie kodeksu cywilnego*, [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, Warszawa 2010, s. 854.

¹⁸ Por. m.in. J. Sitko, *Dualizm oznaczeń przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa – obrzeża prawa własności przemysłowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 4, s. 21 i nast.; U. Promińska, [w:] *KC. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009, s. 424; A. Kołodziej, *Licencja firmy. O naturze firmy po nowelizacji kodeksu cywilnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 1, s. 53 i Ł. Żelechowski, [w:] *KC. Komentarz...*, s. 482.

W tym kontekście słusznie, moim zdaniem, U. Promińska zauważa, że nie da się rozerwać związku między przedsiębiorcą i prowadzoną przez przedsiębiorcę działalnością gospodarczą¹⁹. Prowadzi to do wniosku, że oczekiwanie, iż firma będzie oznaczeniem czysto podmiotowym, oderwanym od oznaczenia działalności gospodarczej i przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, jest oczekiwaniem sztucznym i nierealistycznym. Według mnie można powiedzieć nawet więcej, mianowicie iż przedsiębiorca nie istnieje poza prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą; z czym wobec tego – nasuwa się pytanie – miałyby się uczestnikom obrotu kojarzyć owo czysto jakoby podmiotowe oznaczenie, jeśli nie z konkretną działalnością, towarami lub usługami będącymi efektem tejże działalności, a także z przedsiębiorstwem w znaczeniu przedmiotowym? Pytanie to jest retoryczne, ponieważ w moim przekonaniu jest jasne, że ustawodawca nie jest w stanie narzucić, ażeby firma kojarzyła się osobom trzecim wyłącznie z przedsiębiorcą jako podmiotem prawa, gdyż zawsze w mniejszym lub większym stopniu będzie się kojarzyć również z prowadzoną przez ten podmiot działalnością gospodarczą, a ponieważ ta jest zwykle wykonywana na bazie przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym – będzie się kojarzyć także z owym przedsiębiorstwem.

Przywołane argumenty powodują w konsekwencji, że mimo prawie dziesięcioletniego obowiązywania nowych przepisów o firmie zdecydowana większość przedsiębiorców nadal posługuje się tym samym oznaczeniem dla wskazania na siebie jako podmiotu prowadzonej działalności gospodarczej oraz dla oznaczenia prowadzonego przez siebie przedsiębiorstwa, ponieważ – jak powszechnie się przyjmuje – ustawodawca mimo wszystko nie wykluczył takiej możliwości, czyli tożsamości brzmienia firmy przedsiębiorcy oraz nazwy przedsiębiorstwa. W przypadkach tego rodzaju powstaje jednak komplikacja, gdy przedsiębiorca chce zbyć prowadzone przez siebie przedsiębiorstwo: albo bowiem trzeba uznać, że jest to możliwe tylko wówczas, gdy zbywca przypisze nabytemu przedsiębiorstwu nową nazwę i dopiero wtedy się go pozbędzie, albo też, jeśli uznamy, że taki zabieg nie jest potrzebny, nabywca uzyska trwały dostęp do oznaczenia identycznego do oznaczenia zbywcy. Art. 43⁸ § 3 k.c. wymaga bowiem co prawda, ażeby nabywca przedsiębiorstwa uzupełnił nazwę nabytego kompleksu majątkowego o dodatek wskazujący na jego własne nazwisko albo firmę – tyle tylko, że przepis ten ma charakter względnie wiążący, a więc pozwala stronom na odstępianie od zapisanego w nim warunku. To ostatnie spowoduje jednak, że zbywca przedsiębiorstwa będzie się nadal posługiwać danym oznaczeniem jako swoją firmą, nabywca zaś będzie tego samego oznaczenia używał jako nazwy nabytego przedsiębiorstwa – niebezpieczeństwa związane z możliwością wprowadzenia kontrahentów w błąd są w takich przypadkach aż nadto oczywiste²⁰.

¹⁹ U. Promińska, *Kilka uwag...*, s. 857; też, [w:] *KC. Komentarz...*, s. 423.

²⁰ Por. także M. Modrzejewska, *Nowa koncepcja firmy a niebezpieczeństwo konfuzji w obrocie*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wrocław 2006, s. 124 i nast.

6. Zbywalność firmy według projektu księgi pierwszej kodeksu cywilnego

Ze względu na podniesione zastrzeżenia związane zarówno z teoretyczną koncepcją firmy, jak i praktyczną stroną funkcjonowania zawartych w kodeksie cywilnym przepisów prawa firmowego należy z uznaniem przyjąć fakt, że w przygotowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego projekcie księgi pierwszej kodeksu cywilnego²¹ odstąpiono od reguły niezbywalności firmy i powrócono do tradycyjnego, zawartego w kodeksie handlowym ujęcia, zgodnie z którym firma ma charakter dobra zbywalnego. Art. 74 § 1 projektu stanowi zatem, że przedsiębiorca może przenieść prawo do firmy na innego przedsiębiorcę, jeżeli nie wprowadza to w błąd. Dotychczasowy tok mojego wyводу jednoznacznie wskazuje na to, że jest to rozwiązanie trafne, choć w literaturze wypowiedziano się o nim zarówno z aprobatą, jak i z krytycyzmem²². W uzasadnieniu projektu słusznie podkreślono, że firma stanowi jeden z podstawowych składników aktywów przedsiębiorcy, obowiązująca zaś obecnie regulacja sztucznie zrywa związek nazwy przedsiębiorcy i funkcji firmy jako prawa majątkowego. Trzeba też w tym miejscu zauważyć, iż już na początku XX wieku J. Namitkiewicz twierdził, że zbywanie i nabywanie firm jest koniecznością życia handlowego²³; w tym świetle postanowienia projektu dopuszczające zarówno zbycie firmy, jak i upoważnienie do czasowego korzystania z firmy wychodzą naprzeciw tym potrzebom i oczekiwaniom, jakie płyną z obserwacji praktyki.

Niestety, nie wszystkie pozostałe rozwiązania zawarte w omawianym projekcie można zaaprobować z równą stanowczością; wprost przeciwnie, niektóre zasługują raczej na krytykę. Ograniczę się w tym miejscu do zwrócenia uwagi na dwie kwestie. Po pierwsze, projekt powtarza błąd zawarty w obowiązującej obecnie regulacji, a polegający na tym, że przepis nakazujący nabywcy przedsiębiorstwa uzupełnienie nazwy przedsiębiorstwa własnym nazwiskiem albo firmą ma charakter względnie wiążący (art. 72 § 3 projektu). Jak wspomniano, może to być przyczyną poważnych konfuzji w obrocie wynikających z tego, że jeśli strony postanowią w umowie odmiennie od powyższego wskazania, to nabywca będzie prowadził przedsiębiorstwo pod oznaczeniem dokładnie pokrywającym się z firmą zbywcy²⁴. I choć będą to oznaczenia różnorodnej natury w tym sensie, że w pierwszym przypadku będzie to nazwa przedsiębiorstwa, a w drugim firma przedsiębiorcy, to jednak w świetle wskazanej już wyżej płynności granic pomiędzy funkcjami pełnionymi przez poszczególne

²¹ *Księga pierwsza kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, Warszawa 2009.

²² Z aprobatą U. Promińska, *Kilka uwag...*, s. 860; krytycznie B. Gliniecki, *Kilka uwag o konstrukcji firmy przedsiębiorcy w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 8, s. 20.

²³ J. Namitkiewicz, *Firma...*, s. 118.

²⁴ Słusznie zwraca na to uwagę B. Gliniecki, *Kilka uwag...*, s. 20.

oznaczenia odróżniające stosowane przez przedsiębiorców należy dojść do wniosku o niepoprawności takiego rozwiązania.

Druga uwaga krytyczna dotyczy przewidzianych przez projekt środków przysługujących przedsiębiorcy w razie naruszenia jego praw do firmy (art. 76 projektu). W porównaniu z obowiązującą regulacją dodano tutaj bowiem możliwość żądania przez poszkodowanego zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego, jeżeli działanie podmiotu naruszającego prawo do firmy było zawinione. W uzasadnieniu wskazano, że intencją było ujednoczenie środków ochronnych z tymi, które są przewidziane w ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Wydaje się jednak, że nie jest to posunięcie trafne w świetle tego, że w pozostałym zakresie twórcy projektu opowiedzieli się za majątkowym charakterem prawa do firmy i za jego zbywalnością. Przy takim bowiem założeniu konstruowanie ochrony polegającej na przyznaniu namiastki roszczenia o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wydaje się pewnym dysonansem.

Literatura

- Allerhand M., *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935.
- Czajkowska A., *Zmiana imienia i nazwiska. Geneza, komentarz, orzecznictwo, wzory decyzji*, Warszawa 2012.
- Frąckowiak J., [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2012.
- Gliniecki B., *Kilka uwag o konstrukcji firmy przedsiębiorcy w projekcie nowego kodeksu cywilnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 8.
- Gniewek E., [w:] *KC. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2013.
- Grzybowski S., *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957.
- Grzybowski S., [w:] *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. 2, Wrocław 1976.
- Janczewski S., *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946.
- Janiak A., [w:] *KC. Komentarz*, t. 1, red. A. Kidyba, Warszawa 2009.
- Kępiński M., *Firma w przepisach kodeksu cywilnego*, [w:] *Czterdzieści lat kodeksu cywilnego. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów w Rzeszowie*, red. M. Sawczuk, Kraków 2006.
- Kępiński M., [w:] *System prawa prywatnego*, t. 15, Warszawa 2014.
- Kołodziej A., *Licencja firmy. O naturze firmy po nowelizacji kodeksu cywilnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, nr 1.
- Kopff A., *Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynałazczości i Ochrony Własności Intelektualnej nr 5, Kraków 1975.
- Księga pierwsza kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego działająca przy Ministrze Sprawiedliwości, Warszawa 2009.
- Modrzejewska M., *Nowa koncepcja firmy a niebezpieczeństwo konfuzji w obrocie*, [w:] *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wrocław 2006.
- Namitkiewicz J., *Firma. Studium z zakresu teorii i praktyki prawa handlowego*, Warszawa 1917.
- Namitkiewicz J., *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1934.
- Papdan M., [w:] *System prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 2012.
- Popiołek W., [w:] *KC. Komentarz do artykułów 1-449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011.

- Poźniak-Niedzielska M., *Nazwa osoby prawnej jako przedmiot ochrony prawa cywilnego*, [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego. Księga ku czci Profesora Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985.
- Promińska U., *Kilka uwag na temat regulacji firmy w przepisach kodeksu cywilnego i w projekcie kodeksu cywilnego*, [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, Warszawa 2010.
- Promińska U., [w:] *KC. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009.
- Ruczkowski P., *Ustawa o zmianie imienia i nazwiska*, Warszawa 2010.
- Sitko J., *Dualizm oznaczeń przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa – obrzeża prawa własności przemysłowej*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2008, nr 4.
- Sitko J., *Firma i jej ochrona*, Warszawa 2009.
- Szwaja J., Mika I.B., [w:] *System prawa handlowego*, t. 1, Warszawa 2009.
- Wilejczyk M., *Przedsiębiorstwo w świetle projektu nowelizacji kodeksu cywilnego*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2001, nr 6.
- Załucki M., *Nowe uregulowanie firmy w prawie polskim (zagadnienia wybrane)*, „Rejent” 2004, nr 1.
- Zaporowski P., *Firma jako dobro osobiste przedsiębiorcy*, „Rejent” 2005, nr 12.
- Żelechowski Ł., [w:] *KC. Komentarz*, t. 1, red. K. Osajda, Warszawa 2013.

TRANSFORMATIONS OF THE POLISH CORPORATE LAW. AROUND THE (NON)TRANSFERABILITY OF THE ENTREPRENEUR’S NAME

Summary: The article discusses problems connected to the proper regulation of the corporate law. The review of the existing norms in this scope in Poland leads the author to the conclusion of the validity of the regulation contained in the Commercial Code, on the basis of which the entrepreneur’s name was a transferable good. The criticisms is then raised by the existing normalization contained in the Civil Code, excluding the sale of the entrepreneur’s name, while the solution included in the project of the first book of the Civil Code returning to the idea of business transferability should be accepted with approval. The author believes that the entrepreneur’s name is not a personal good, but material, having a specific economic value and usually constituting an important component of the entrepreneur’s assets.

Keywords: entrepreneur’s name, business entrepreneur.